

Gebiedsgericht samenwerken aan grondwater

Platform Bodembeheer Bijeenkomst 11 oktober 2016, als gast van de provincie Noord-Brabant bij Van der Valk Hotel 's-Hertogenbosch-Vught

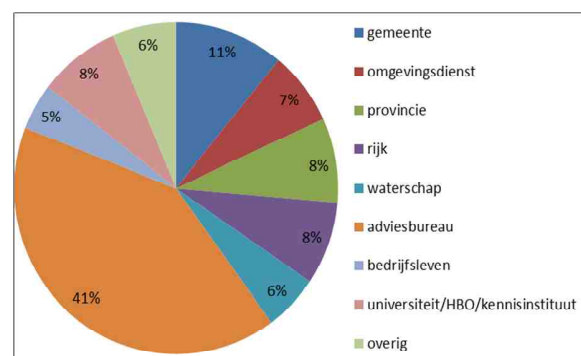
In Nederland zijn veel initiatieven genomen tot gebiedsgericht grondwaterbeheer. Waterleidingbedrijven doen dat al decennia om hun bronnen te beschermen, de wereld van de bodemkwaliteitszorg ziet gebiedsgericht grondwaterbeheer als middel voor de aanpak van verontreinigingen, waterschappen ontdekken de rol van bodem en grondwater in het integrale watersysteem, gemeenten denken na over het kbergen van overtollig regenwater in de bodem. Het Deltaprogramma heeft grondwater hoog op de agenda staan.

Dat is eigenlijk niet zo vreemd: het bodem-grondwatersysteem vervult diverse maatschappelijke functies. Het systeem is essentieel voor drinkwater, landbouw, natuur en klimaatadaptatie. Grondwater zorgt voor gewenste en ongewenste verspreiding van nutriënten, meststoffen, (restanten van) medicijnen en bestrijdingsmiddelen, microverontreinigingen, hormonen en microplastics. Het bodem-grondwatersysteem is de sleutel in opgaven rondom verzilting, verdroging en wateroverlast. Het is dus een kwestie van kwaliteit én kwantiteit meenemen in afwegingen. Op al deze onderwerpen zijn mensen gebiedsgericht actief.

Allemaal goede initiatieven. Maar, wordt er in de regio ook samengewerkt als het gaat om gebiedsgericht grondwaterbeheer? Tijdens de bijeenkomst van het Platform Bodembeheer van dinsdagmiddag 11 oktober 2016 hebben we geprobeerd die vraag te beantwoorden en zijn we op zoek gegaan naar de mogelijkheden om het nog beter te doen. Welke mogelijkheden biedt de Omgevingswet? Hoe passen de nieuwe inzichten in bodemkwaliteit daarin, die we tijdens de Platform Bodembeheer bijeenkomst "Nieuwe inzichten in bodemkwaliteit en het toenemend gebruik van het bodem-watersysteem" op 29 juni 2016¹ met elkaar hebben besproken? Wat willen, moeten, mogen en kunnen we? En wie zijn aantrekkelijke (en spannende) samenwerkingspartners op weg naar gebiedsgericht grondwater 2.0 op weg naar toekomstige Omgevingsvisie?

Het grondwatercollectief heeft vlak voor de zomer een [openingsbod](#)² gedaan als start van een dialoog over grondwater. In de bijeenkomst van het Platform Bodembeheer zijn de drie dialooglijnen van het openingsbod aan de kaak gesteld (zie kader op bladzijde 4).

De bijeenkomst werd bezocht door ruim 100 deelnemers. Veertig procent van de deelnemers bestond uit overheden (gemeenten, omgevingsdienst, provincie, rijk, waterschap en interbestuurlijk initiatief) en er was een groot aantal adviesbureaus aanwezig. Ook waren aannemers, een burgerinitiatief en bedrijfsleven vertegenwoordigd.

De bijeenkomst

Dagvoorzitter Henk van Zoelen (RWS/WVL/Bodem+) opende de bijeenkomst en heette iedereen welkom. Hij bedankte de Provincie Noord-Brabant waarbij we te gast waren en die de locatie beschikbaar stelde.

¹ Bijeenkomst 29 juni 2016: Nieuwe inzichten in bodemkwaliteit en het toenemend gebruik van het bodem-watersysteem. Verslag zie http://www.expertisebodemenondergrond.nl/upload/documents/Platform%20Bodembeheer/archief/VerslagPBB_nieuweinzichtenenverontreinigingen_290616_def.pdf

² http://www.grondwatercollectief.nl/wp-content/uploads/2016/06/Openingsbod-Grondwatercollectief-juni-2016_RBO.pdf

Dagprogramma:

tijd	Onderdeel	Spreeker
12:30	Inloop met koffie/thee	
13:00	Opening en inleiding door dagvoorzitter	Henk van Zoelen
13:10	Gebiedsgericht grondwaterbeheer en Delta-aanpak waterkwaliteit en zoetwater: een logische verbinding	Peter Ramakers (Provincie Noord-Brabant)
13:30	Presentatie "Van moeten naar willen": hoe zorg je voor meer verbinding met de samenleving	Bowine Wijffels (Cailin Partners)
14:00	Koffie en thee	
14:30	Parallele sessies	
	1 Grondwater in de omgevingsvisie	Elmert de Boer (RWS Bodem+), Irma Dekker (Gemeente Breda / Nu al aan de slag met de Omgevingswet), Desiree Rijnders-Huisman (provincie Noord-Brabant)
	2 Samenwerking voor voldoende en schoon grondwater in Zwolle: wie is aan zet?	Reinder Slager (3Dimensies) en Ab Brand (Gemeente Zwolle)
	3 Kunnen we de complexiteit van grondwater ontrafelen?	Cors van den Brink (RoyalHaskoningDHV)
	4 Wat is het handelingsperspectief voor burgers, bedrijven en overheden?	Robert de Graaff (Org-ID), Jeroen Ponten (WaterNet), Remco de Boer (RWS Bodem+)
16:00	Afsluitende sessie:	o.l.v. Henk van Zoelen
16:30	Borrel	

Opening en presentaties

Presentatie Gebiedsgericht grondwaterbeheer en Delta-aanpak waterkwaliteit en zoetwater: een logische verbinding

Peter Ramakers (Provincie Noord-Brabant)

De presentatie van Peter Ramakers ging in op het belang van samenwerking en verbinden. Op veel plaatsen in Noord-Brabant vindt gebiedsgericht grondwaterbeheer plaats. En een van de inzichten is dat het iedere keer anders is. Er worden momenteel nog meer initiatieven in Noord-Brabant opgepakt. Waar in het verleden de aanleiding meestal was dat spoedlocaties opgeruimd moesten worden, gaat het nu ook meer om het verdere gebruik van het bodem-watersysteem. Voor samenwerken is energie nodig, je moet elkaar ontmoeten en interesse voor elkaar hebben. Grote vraag bij veel trajecten is: hoe kan het zijn dat je afspraken maakt rond een bepaald doel en dat de kikkers gedurende het traject toch niet in de kruiwagen blijven? Wat voor instrumenten hebben we nodig om dit wel goed te doen? Een bestuurlijke klankbordgroep helpt. Ook de notie dat bodem over anders is en dat er diverse vraagstukken leven is van belang. Maar hoe verbind je die? Het antwoord is het toekomstbestendig robuust systeem. Daar willen we allemaal aan bijdragen. Peters laatste oproep is: Begin bij jezelf. Kom eens uit je comfortzone en ga het avontuur aan. Ga van "stakeholderschap" naar "shareholderschap" en blijf ontdekken!

Presentatie “Van moeten naar willen”: hoe zorg je voor meer verbinding met de samenleving

Bowine Wijffels (Cailin Partners)

Bowine Wijffels is betrokken bij het programma [DuurzaamDoor](#)^[1]. DuurzaamDoor is een programma voor sociale innovatie dat de ontwikkeling naar een groene, duurzame economie wil versnellen en doorbraken helpt realiseren. Het bodemveld wordt steeds complexer. Binnen dit initiatief is met het Gelders Ondergrondoverleg (GOO) een Community of Practice opgezet en in Brabant zijn omgevingsdiensten en gemeenten aan de slag gegaan.

De lessen daaruit zijn: Je bent niet alleen op de wereld, kijk ook wie de anderen zijn en wat zij willen. Het “Omveld” is ook in beweging. Waar staan zij en waar sta ik? Neem “wisselbaden tussen “warm organiseren”: de mensen en “koud organiseren”: de doelen en planning. Stem dit af en borg dat. Ga van stakeholder naar shareholder. Zowel intern als extern. Communicatie en co-creatie zijn van belang. Wil je ruilen of samen de taart groter maken? Creëer ruimte om te leren. Mensen moeten moeite doen om op een andere manier te gaan werken. Daar is ruimte voor nodig.

Er is hierover een artikel geschreven: [Een omgeving in beweging](#)^[2]. Hierin is de uitgebreide versie van het verhaal van Bowine na te lezen.

Dagvoorzitter Henk van Zoelen sloot het plenaire deel af en nodigde de deelnemers uit voor de koffiepauze en om vervolgens een van de parallelle sessies te bezoeken.

Plenaire presentaties zijn te vinden op www.platformbodembeheer.nl onder [archief](#).

Parallele sessies

Sessie 1 Grondwater in de omgevingsvisie

Elmert de Boer (RWS Bodem+), Irma Dekker (Gemeente Breda / Nu al aan de slag met de Omgevingswet), Desiree Rijnders-Huisman(provincie Noord-Brabant)

Elmert de Boer heette de ruim 30 aanwezigen welkom en gaf aan dat in deze sessie werd gekeken hoe grondwater een plaats kan krijgen in de omgevingsvisie/plan. Irma Dekker van “aan de slag met de Omgevingswet”, een interbestuurlijke samenwerking, gaf eerst een presentatie over de Omgevingswet en wat dat betekent voor gemeenten. Gemeenten krijgen een grotere (bestuurlijke) afwegingsruimte. De leefomgeving wordt integraler benaderd. Ook is participatie van de samenleving en hoe je daarmee om kunt gaan als gemeente van belang. Omwonenden / belanghebbenden moeten nu aan de voorkant door initiatiefnemer / gemeente worden betrokken. Ook kunnen makkelijker dan voorheen verschillen per gebied worden gemaakt. Afwegingen kunnen afhankelijk van het gebied verschillen maar je moet de gebieden wel in samenhang benaderen. Regionale samenwerking wordt hier door belangrijker, ketensamenwerking krijgt een prominente plaats.

^[1] <https://www.duurzaamdoor.nl/>

^[2] <https://www.duurzaamdoor.nl/projecten/publicatie-de-omgevingsdienst-als-versneller-van-verduurzaming#overlay-context=file/benschop-p-2016-oktober-omgevingsdienst-als-versneller-van-verduurzaming-milieu-226-6-7-1pdf>

Daarnaast moet de informatie over de gemeente eenvoudiger te vinden zijn, dit gebeurt via digitalisering (DSO), dit vraagt van gemeente nog veel inzet. Gemeenten Voorst en Breda zijn al bezig met een omgevingsvisie. Zie <https://pilotsomgevingsvisie.bnsp.nl> en www.omgevingsplan-breda.nl. Boodschap is: nu is de tijd om te experimenteren en mag je fouten maken. Geïnteresseerden om deel te nemen aan pilots kunnen zich melden bij <http://www.aandeslagmetdeomgevingswet.nl/>

Vervolgens gaf Desiree Rijnders een presentatie over de toestand van het Brabantse grondwater. Er zijn diverse opgaven waarvan drinkwater een belangrijke is. Op het moment wordt al veel grondwater onttrokken voor de bereiding van drinkwater en dat zal in de toekomst gaan toenemen. Onder de verschillende klimaatscenario's kunnen er in Nederland tekorten ontstaan. Wat betekent dit voor de boven en ondergrondse ruimtelijke ordening van Brabant? Hoe worden verschillende functies afgewogen en wat betekent dat voor het behalen van de grondwaterdoelen voor de KRW in 2027 (resultaatsverplichting)?

Aan de slag in subgroepen

Na de presentaties werd de groep in drieën gedeeld. De hoofdvragen voor de groepen waren:

- Bij welke maatschappelijke opgave speelt grondwater/ ondergrond een rol?
- Hoe en wat levert het op?
- Hoe verleid/ overtuig je een bestuurder en kwartiermaker om grondwater/ ondergrond in omgevingsvisie/plan mee te nemen?

Resultaten van de 3 subgroepen zijn te vinden in bijlage 1

Afronding

Grondwater is (soms met enige creativiteit) voor alle maatschappelijke opgaven van belang. Het is echter niet bekend wie hieraan gaat trekken. Om grondwater op de agenda te krijgen, moet je het goed verpakken zodat de (meer)waarde duidelijk is. Mocht grondwater onverhoopt niet in de omgevingsvisie komen, dan zijn er andere partijen (gebruikers) die aan de rem zullen trekken omdat de belangen nu eenmaal groot zijn. Grondwater betreft vaak een verdelingsvraagstuk. Om het op de agenda te krijgen, kunnen we het gedachtenexperiment uitvoeren waarin grondwater 2x zo duur wordt. Een vraag is of straks deelname aan GGB vrijwillig of verplicht is?

Irma sluit af met dat de betrokkenheid van experts het soms moeilijk maakt om boven het onderwerp te staan en ook breder te kijken. Ze geeft aan dat we in gesprek moeten gaan en roept nogmaals op om je aan te melden voor de pilots.

Elmert de Boer (sessie 1)

Irma Dekker (sessie 1)

Desiree Rijnders (Sessie 1)

Openingsbod grondwatercollectief

Sessie 2,3 en 4 gingen in op het “openingsbod” van het grondwatercollectief. Dit openingsbod is bedoeld om de discussie rond grondwater te stimuleren. Het openingsbod kent drie dialogolijnen:

- 1. Samenwerking voor voldoende en schoon grondwater: wie is aan zet?** Het probleem is niet dat we geen zorg hebben over voldoende en schoon grondwater, het probleem is dat we dat onvoldoende met elkaar delen en ons handelen niet aanpassen. Dat zal beter gaan als de vraag om een collectieve en integrale benadering nadrukkelijker uit de samenleving (burger, bedrijf) komt.
- 2. Kunnen we de complexiteit van grondwater ontrafelen?** Iedere partij afzonderlijk weet te weinig van het bodem- en watersysteem in een regio en hoe het grondwater daarbinnen functioneert. Het bundelen van de kennis en vooral de gezamenlijke duiding van deze informatie is cruciaal. Partijen kunnen met elkaar de complexiteit van het systeem en het grondwater ontrafelen en beschikbaar stellen voor de opgaven in de regio.
- 3. Wat is het handelingsperspectief voor burgers, bedrijven en overheden?** Ervaringen met regionale projecten in de afgelopen jaren bieden sleutels om te komen tot (in de regio geaccepteerde) gebiedsaanpakken.

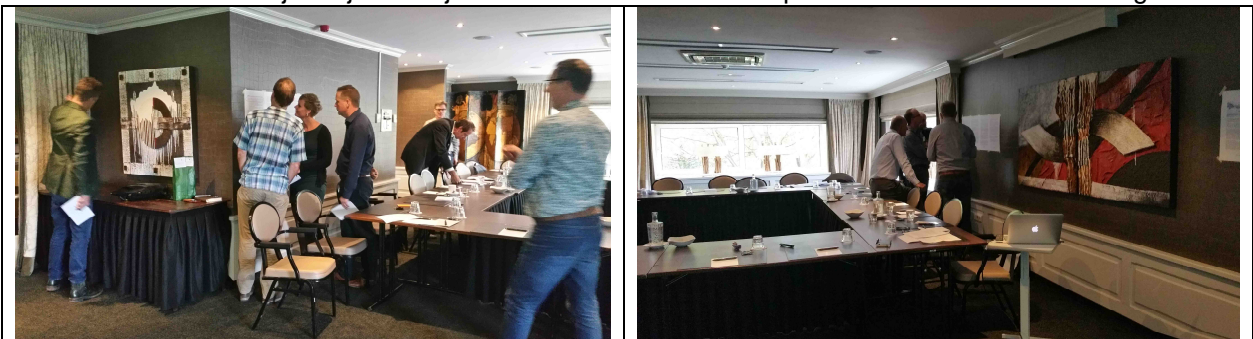
Het openingsbod is te downloaden op http://www.grondwatercollectief.nl/wp-content/uploads/2016/06/Openingsbod-Grondwatercollectief-juni-2016_RBO.pdf.

Sessie 2 Samenwerking voor voldoende en schoon grondwater in Zwolle: wie is aan zet?

Reinder Slager (3Dimensies) en Ab Brand (Gemeente Zwolle)

Tijdens deze sessie is met Reinder Slager (3Dimensies) en Ab Brand (Gemeente Zwolle) gediscussieerd over hoe samengewerkt kan worden bij een complex vraagstuk op het gebied van grondwater, naar het voorbeeld van de Gemeente Zwolle. Hierbij stond dialogolijn 1 centraal. Volgens deze dialogolijn “delen we niet voldoende, handelen we daar niet naar en moeten we meer samenwerken om dit op te lossen”. De gebiedsgerichte aanpak van de gemeente Zwolle heeft ervoor gezorgd dat de verontreinigingen op een slimme, kosteneffectieve manier konden worden aangepakt. De maatregelen worden bovendien breed gedragen door de betrokkenen. Uit de discussie in de groep kwamen een aantal punten naar voren die van invloed zijn op een goede, gebiedsgerichte aanpak:

- Gebiedsgericht grondwaterbeheer wordt vaak ingegeven vanuit ambitie; niet vanuit de verontreinigen alleen.
- De ambities van een stad zitten vaak niet op grondwater, maar wel op ruimtelijke (en daarmee economische) ontwikkelingen. De zorg voor verontreinigd grondwater weghalen kan bijdragen aan de verbetering van de ruimtelijke dynamiek zeker binnenstedelijk.
- Systeemkennis ontbreekt in veel gevallen. Wees niet bang om kennis van anderen te gebruiken. Daarnaast kun je beter omgaan met kennishiaten en onzekerheden als je breder durft te kijken en een integrale aanpak hanteert.
- Samen met de betrokkenen bepaal je aan welke eisen het water moet voldoen en hoe dit bereikt kan worden. Hierbij kun je ook kijken naar het aan elkaar knopen van verschillende maatregelen.

Discussie in sessie 2

Sessie 3 Kunnen we de complexiteit van grondwater ontrafelen?

Cors van den Brink (RoyalHaskoningDHV)

In het Openingsbod waarmee het Grondwatercollectief de dialoog over grondwater aangaat, gaat het onder meer over 'snappen van het systeem'. Cors van den Brink (Royal HaskoningDHV) had dialooglijn 2 goed gelezen en in zijn presentatie eindigde hij met de stelling: 'Het ontrafelen van het de complexiteit en het beheer van grondwatersysteem is not rocket science. It's harder!'

In zijn verhaal haalde Cors de Amerikaan en 'master van de grondwatermodellen' Bedehoef aan. Die stelt dat 20 tot 30% van de grondwatermodellen verrassingen in zich hebben waar het conceptuele model geen rekening mee had gehouden, waardoor ze de werkelijkheid niet goed kunnen voorspellen. Met andere woorden: ook voor experts hebben grondwatersystemen soms geheimen of onbekende maatgevende processen waardoor ook experts in hun voorspelling de essentie missen. Desondanks benadrukt Cors dat het noodzakelijk blijft om conceptuele modellen te blijven maken en voorspellingen te blijven doen, al was het maar om op een samenhangende manier hetgeen we wél weten bij elkaar te zetten en om via het analyseren van voorspellingen en scenario's meer grip te krijgen op maatgevende onzekerheden van grondwatersystemen. Dit is zeker van belang in een tijd dat we zo afhankelijk zijn van schoon grondwater als het gaat om drinkwaterbereiding en in een tijd dat er steeds meer ondergrondse functies komen. Ook is dit belangrijk in de wetenschap dat de factor tijd een rol speelt: voor problemen van over 50 jaar (bijvoorbeeld het veiligstellen van het schone grondwater dat dan nodig is) moet je nu beginnen met het nemen van maatregelen. Kom daar maar eens aan bij een bestuurder die voor vier jaar is verkozen. Toch lukt dat in diverse regio's.

Sessie 3

Voor het snappen van het systeem, de inrichting van meetnetten, het onderscheid tussen én samenhang van kwaliteit en kwantiteit, de inrichting van gebiedsgericht grondwaterbeheer is het van groot belang om alle gebruikers en belanghebbenden bij het grondwater in beeld te hebben. Idealiter zouden alle partijen zich in een regio moeten verenigen, hun informatie en wijsheid op tafel leggen en van daaruit komen tot verstandige besluiten waar ieder zich aan houdt. Op verschillende plekken zijn daar fraaie voorbeelden van. Uit het gesprek in de sessie bleek echter ook de noodzaak van een initiatiefnemer of trekker, vooral wanneer deze trekker er niet is en het proces – toch vaak met een door partijen onderschreven 'maatschappelijke plus' – op een pijnlijke manier tot stilstand komt of nooit uit de startblokken komt.

De bespreking van enkele praktijkcasussen maakte duidelijk waarom het een opgave is om de complexiteit van het grondwatersysteem te ontrafelen. Daarbij kwam onder meer aan bod:

- De onbekendheid met het bodem- en watersysteem (bodempopbouw, gaten in scheidende lagen, onbekende processen en kringlopen in de ondergrond. (Her)gebruiken van informatie en denken in 3D of zelfs 4D is nog geen gemeengoed.

- De wetgeving, normen (wel of niet functie- of regiogericht) en de beschikbaarheid van geld. Dit gesprek bracht één van de deelnemers tot de uitspraak: 'Een norm die je niet kunt betalen, is geen norm.', terwijl andere deelnemers juist betogen dat normen vrij dienen te zijn van budgettaire overwegingen.
- Redeneren vanuit het (onbegrijpelijke, onbekende, onzichtbare) systeem is de wenselijke en nodige manier van doen, maar veel moeilijker dan het oplossen van een enkelvoudig probleem (bijvoorbeeld het opruimen van een grondwaterverontreiniging). Het vergt een transitie in de manier van denken en doen: het moet zo simpel als het kan, maar niet simpeler.
- Maar er is ook hoop: waterleidingbedrijven hebben heel veel kennis en willen graag de rol van grondwaterautoriteit in de regio op zich nemen. Provincies en waterschappen kunnen dat meestal prima volgen en bijbenen. Voor gemeenten ligt hier nog wel een opgave, zeker gezien de komst van de Omgevingswet. Ook andere grondwateronttrekkers hebben een (niet altijd erkend) belang en kennis. Kortom: in de regio is de kennis wel aanwezig en is het een kwestie van gezamenlijk de puzzel maken.

Sessie 4 Wat is het handelingsperspectief voor burgers, bedrijven en overheden?

Robert de Graaff (Org-ID), Jeroen Ponten (WaterNet), Remco de Boer (RWS Bodem+)

Onder leiding van Robert de Graaff (ORG-ID) is in deze sessie nagedacht en gediscussieerd over de derde dialooglijn van het openingsbod van het grondwatercollectief: Wat is het handelingsperspectief voor burgers, bedrijven en overheden? De focus in de sessie lag op grondwateronderlast en grondwateroverlast. Jeroen Ponten van WaterNet lichtte twee casussen in Amsterdam toe: De Rivierenbuurt en De Punt. In de Rivierenbuurt speelt zowel grondwateroverlast als –onderlast, in De Punt grondwateroverlast. De kern van de gevolgde aanpak laat zich goed samenvatten door samenwerking vanuit betrokkenheid. De samenwerking tussen waterbeheerders (gemeente en waterschap) en de eigenaren van woningen (woningbouwvereniging) was nodig, omdat het probleem te complex is om alleen vanuit het eigen belang op te pakken. Belangrijke bijvangst van het project is dat waterbeheerders en eigenaren elkaar nu weten te vinden.

Remco de Boer lichtte hierna kort toe hoe burgerparticipatie in de Omgevingswet verandert. De Omgevingswet is erop gericht de energieke samenleving zoveel mogelijk te faciliteren. Onder andere door middel van snellere en betere besluitvorming. Burgerparticipatie speelt daarin een belangrijke rol. Burgerparticipatie in de Omgevingswet is echter geen "vinklijst". De overheid is vrij om de wijze van burgerparticipatie zelf in te richten, afhankelijk van de opgave en het gebied. Of, zoals Robert de Graaff, het samenvatte: "We moeten op een behoorlijke manier, behoorlijke plannen maken".

Daarna werd in groepen gediscussieerd over vier casussen:

1. Bodemdaling en paalrot
2. Vervuiling grondstof drinkwater
3. Verzilting grondwater
4. Woonwijk met grondwater in kelders

In de groepen werden vier vragen beantwoord:

1. Wie krijgt bij nietsdoen de rekening?
2. Wat kan die partij er zelf aan doen?
3. Wat kunnen andere partijen er aan doen?
4. Wat zijn sleutels om die andere partijen daartoe te bewegen?

Samenvattend kon worden geconcludeerd dat maatschappelijke opgaven rondom grondwater het beste gezamenlijk kunnen worden aangepakt, omdat individuele aanpakken een negatieve invloed kunnen hebben op anderen. Tevens concludeerden de aanwezigen dat de ontwikkeling van gezamenlijke grondwater- en bodemsysteemkennis nodig is.

Terugkoppeling

Dagvoorzitter Henk van Zoelen sluit de bijeenkomst af. Tijdens de sessies zijn de volgende quotes opgehaald waar Henk met de zaal op in gaat.

<p>1 Grondwater in de omgevingsvisie (casus Zwolle)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zet Breda niet vol met windmolens, dus de grond in (bodemenenergie). • Behoud de bodem, mean & lean. • Mensen moeten warm worden, je moet straks kiezen tussen bejaardenhuis of lantaarnpaal. • Breda energieneutraal worden in 2044 is geen ambitie. Duurt te lang! • Het is een kip-ei verhaal, we blijven op elkaar wachten. • Veel gemeenten ontbreekt de grondwaterkennis. • Een gemeente legt iets vast in de omgevingsvisie / omgevingsplan en een bedrijf zegt dan toedeleddokie. • Maak duidelijk waar de politieke sleutels liggen. • Het maakt uit wie de omgevingsvisie trekt. 	<p>2 Samenwerking voor voldoende en schoon grondwater in Zwolle: wie is aan zet?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Je moet het helder hebben om geld van bedrijven te krijgen. dat is nu niet het geval met de Omgevingswet. Duidelijkheid van het ministerie is zeer gewenst. • Gebiedsgericht grondwaterbeheer wordt ingegeven vanuit ambitie, niet vanuit verontreinigingen alleen. Maar dit moet je wel breed kunnen zien. De ambities van een gemeente zitten niet op grondwater alleen. • Het heeft ons nooit aan meningen ontbroken. • Wij hebben geen zorgen, we lossen het op! (behalve nieuwe verontreinigingen) • Het is maar hoe je het ziet: grondwater wordt vies in zo'n druk bevolkt land als Nederland. We hebben het nu eenmaal. Moeten nadenken over het nu, maar ook over hoe het is over 100 jaar. • Alles wat je doet moet tot een significante verbetering van het grondwater leiden, ook al duurt het 100 jaar. • Een verontreiniging heeft ook waarde.
<p>3 Kunnen we de complexiteit van grondwater ontrafelen?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Een norm die je niet kunt betalen is geen norm. • Gebiedsgericht beheer is niet 'alle verontreinigingen laten zitten'. Gebiedsbeheer zou juist een bronaanpak moeten stimuleren. • Modellen zijn niet de werkelijkheid. • In elke regio zijn er mensen die het grondwatersysteem kennen. • Het is geen (of niet alleen) kwestie van stappen uit de comfortzone. Mensen moeten van hun baas eerst gewoon hun taak uitvoeren. 	<p>4 Wat is het handelingsperspectief voor burgers, bedrijven en overheden?</p> <ul style="list-style-type: none"> • De beste uitkomst is nog nooit uitgekomen. • In het begin (30 jaar geleden) werd bij de ontwikkeling van een wijk geld verdiend door gemeente waterschap. Nu betaalt de burger of eigenaar de rekening bij grondwateroverlast. • Kennis ontwikkelen en bewustwording voordat aan een case wordt begonnen. Nu is kennis verspreid, we moeten naar gezamenlijke systeemkennis. • Grondwater schoon voor drinkwater. Schaarste creëren. Dan komt men in beweging. • We moeten op een behoorlijke manier behoorlijke plannen maken. Participatie in de OW.

Na het gesprek met de zaal sloot Henk de middag af en nodigt hij de deelnemers uit voor de door Provincie Noord-Brabant aangeboden borrel.

Alle presentaties en verslag van het platform zijn te downloaden op www.platformbodembeheer.nl onder [archief](#).

Bijlage 1 - Sessie 1 - resultaten subgroepen

Groep 1

Bij alle maatschappelijke opgaven speelt grondwater in meer of mindere mate een rol

- Het kwantiteitsvraagstuk speelt overal. Het kwaliteitsvraagstuk is niet overal een probleem.
- Grondwater wordt gezien als een belangrijk natuurlijk kapitaal voor Breda. Echter hoe willen we als gemeente de koek verdelen?
- Bij de energietransitie is het van belang contact te leggen met de regio en samen te zoeken naar een oplossing met warmte koude opslag / geothermie / windmolens / zonne-energie. We willen de stad toch niet vol zetten met windmolens. Ook kan de energietransitie een bijdrage leveren aan het saneren van verontreinigingen (biowasmachine).
- Minder verharding in de stad draagt bij aan klimaatadaptatie omdat meer water kan infiltreren. Wel rekening houden met beïnvloeding van verontreinigingen.
- Het ontbreekt veel gemeenten aan kennis op het gebied van grondwater

Aan tafel komen bij bestuurder en projectleider:

- Zorg dat het huiswerk goed is gemaakt. Visualiseer, maak kaartmateriaal / praatplaten.
- Maak de kansen en bedreigingen i.r.t. maatschappelijke opgaven inzichtelijk.
- Maak een beschrijving over grondwater voor dummy's.
- Vaak nog onduidelijk wie het omgevingsvisieproces gaat trekken. De keuze van de persoon kan een grote invloed hebben op de werkwijze.

Groep 2

De volgende maatschappelijke opgaven werden benoemd als van belang:

- Klimaatadaptatie - afvoer van water via de bodem. Met aandacht voor kwaliteit zodat het grondwater ook schoon blijft.
- Schoon grondwater voor drinkwater of gietwater. Wat schoon is moet je schoon houden, dit is een spaarpot voor de toekomst.
- "Gezonde bodem", Basis voor groen, gezonde leefomgeving
- Energie, al heeft bodemenergie niet de vlucht genomen als we gehoopt hadden, is het wel een vorm van energie die bij kan dragen aan de duurzaamheidsdoelstellingen. Breng het in als deel van een businesscase met stedelijke (her)ontwikkeling).
- Bodemenergie heeft wel weer een link met ambitie "graafrust" en heel direct met RO.
- Grondwateronderlast i.v.m. paalrot: schade, kosten, aantasting van historische binnensteden (erfgoed).

Je brengt grondwater / ondergrond onder de aandacht bij de bestuurder door het te linken aan maatschappelijke opgaven en daar waar nodig door het te verpakken in "pakketjes" die je zo in kunt zetten in de stad (businesscase). Dit versterkt je verhaal. Communicatie is erg belangrijk.

Bodem en ondergrond moet je willen afstemmen, dit is nodig vanwege ruimtedruk. Idee is om een aparte visie voor de (binnen)stad te maken, met ggb als instrument en een visie voor het buitengebied. Als we grondwater vergeten in de omgevingsvisies bestaat de kans dat we ons alleen bezig gaan houden met het zichtbare (bovengronds) en ophouden met beschermen van de onzichtbare waarde ondergronds. Dit is onwenselijk na alles wat we hebben bereikt. Daarom moeten we nu aan de slag, nu gebeurt het. We hebben de kans om samen te werken met de RO binnen de omgevingsvisie en die kans moeten en willen we pakken.

Groep 3

Gebiedsgericht Grondwaterbeheer:

- Verbeteren
- Beschermen: behoud van schoon grondwater als bron voor drinkwater KRW zorgplicht?

- Benutten landbouw groen natuur bodemenergie)

Grondwater speelt een rol bij diverse maatschappelijke opgaven:

- Voedsel
- Drinkwater
- Recreatie
- CO₂ neutraal / klimaatmitigatie
- Water als transportmiddel
- Klimaatadaptatie (verdroging, hittestress, wateroverlast) etc.

Bij al deze opgaven gaat het vooral om het verdelingsvraagstuk: per gebied een andere verdeling en gebruikersruimte. Dit vraagt om een bestuurlijke keuze per gebied en opname hiervan in de omgevingsvisie.

Hoe leg je zaken uit bijvoorbeeld de Wbb vast? Welke kwaliteit wil je waar vastleggen? Wordt nu niet om de KRW heengegaan? KRW werkt op grondwaterlichaamniveau. Waar wordt de rest vastgelegd? De gemeente legt de omgevingsvisie vast. Hoe komt de zorgplicht lokaal er in?

Drinkwater versus industrie. Bijvoorbeeld: Er komt verontreiniging aan, humane risico's zijn ver weg.

Probleemhebber is in beeld. Per gebied of functie? Per gebied wordt het spannend als norm niet gehaald / bedreigd wordt. Een visie op grondwaterverontreiniging is alleen zinvol als ook de vraag: "Hoe gaan we met handhaving om?" wordt aangepakt.

Functiecombinaties: meervoudige businesscase. Drinkwater 2x zo duur geeft ander krachtenveld, bestuurlijke aandacht voor belang wordt dan veel groter en er ontstaat discussie -> bestuurlijk uit proberen.

Water vraagt om een systeembenadering. Regels per bedrijf kun je handhaven. Is gebiedsgerichte aanpak vrijwillig? Wet waarop regels worden gebaseerd, zoals Wbb is er niet meer met Omgevingswet. Vanuit toetsingskader en handhaving blijft de vraag waarop bodem- / grondwaterverontreiniging kan worden getoetst? Omgevingswaarden zijn vrijblijvend en verschillen per gemeente. Overkoepelend beleid in provinciale omgevingsvisie kan dit gat dichten.